

Χαρούμενα, θριαμβευτικά και ελπιδοφόρα, τα Θεοφάνια ή Φώ τα κλείνουν το Δωδεκαήμερο, που «άνοιξε» την παρα-μονή των Χριστουγέννων. Σε πολλές περιοχές...

της Ελλάδας γιορτάζονται πανηγυρικά μέσα από διάφορα ήθη και έθιμα.

Στα πρώ τα χριστιανικά χρόνια η γιορτή αυτή κάλυπτε μαζί τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά.

Καθ' όλη τη διάρκεια του τριημέρου των Φώ των (Αγιασμού, Θεοφάνια, Αγίου Ιωάννη) γιορτάζεται και μία υπολανθάνουσα λατρεία προς το νερό. Τα νερά θεωρούνται παντού αγιασμένα. Κανείς πια δεισιδαιμονικός φόβος από τις νύχτες και τα ξωτικά του χειμώνα.

Κατά τα Θεοφάνια φανερώθηκε η τριαδικότητα του Θεού, η Αγία Τριάδα. Λέγονται όμως και «Φώ τα», γιατί κατά τα πρώ τα χριστιανικά χρόνια, την παραμονή των Θεοφανίων βαπτίζονταν οι οπαδοί της νέας θρησκείας. Η αναζήτηση της καθάρσεως από τον άνθρωπο αντικατοπτρίζεται ακόμη και στις αρχαίες θρησκείες.

Αυτή τη μέρα ξεκινά και η αντίστροφη μέτρηση για τους καλικάντζαρους. Στις 5 Ιανουαρίου, παραμονή των Θεοφανίων, τα αερικά, τα παγανά, οι καλκάδες, οι γνωστοί σε όλους μας καλικάντζαροι, που έκαναν την εμφάνισή τους στον επάνω κόσμο με την αρχή του Δωδεκαήμερου, εγκαταλείπουν τις εγκόσμιες αταξίες τους και ξαναγυρίζουν στο αιώνιο έργο τους: Να κόψουν το δέντρο, που κρατάει τον κόσμο, ώστε να γκρεμιστεί και να χαθεί, για να εκδικηθούν τους ανθρώπους.

Στην ανατολική Μακεδονία ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει ο εορτασμός των Θεοφανίων στη Δράμα με πληθώρα εκδηλώσεων και δρώμενων. Σκοπός τους είναι η εξασφάλιση της καλοχρονίας, δηλαδή η καλή υγεία και η πλούσια γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή. Μαύρες κάπες, δέρματα ζώων, μάσκες, κουδούνια και θόρυβοι, στάχτη και σταχτώματα, χοροί και αγερμοί, αναπαράσταση οργώματος και σποράς, πλούσιο φαγοπότι και ευχές επιδιώκουν να επενεργήσουν στην

καρποφορία της φύσης.

Σε απόσταση τεσσάρων χιλιομέτρων από την πόλη της Δράμας βρίσκεται το Μοναστηράκι, όπου κάθε χρόνο, στις 6 Ιανουαρίου, την ημέρα των Θεοφανίων, αναβιώνει το έθιμο των Αράπηδων. Έχει τις ρίζες του στην αρχαία ελληνική θρησκεία και πιο συγκεκριμένα στις διονυσιακές τελετές, ενώ έχει δεχτεί και χριστιανικές επιρροές.

Οι Αράπηδες είναι μια εθιμική παράσταση (δρώμενο) με έντονα την υπερβολή, το μαγικό και το λατρευτικό στοιχείο, στην οποία συμμετέχουν οι κάτοικοι της περιοχής. Είναι μία από τις μεταμφιέσεις του Δωδεκαημέρου (25/12-6/1) που γίνονται στο Νομό Δράμας και πιο συγκεκριμένα στο Μοναστηράκι, στο Βώλακα, στην Πετρούσα, στον Ξηροπόταμο, στους Πύργους και στην Καλή Βρύση. Το ίδιο έθιμο συναντάμε επίσης και στα χωριά Βώλακα, Πετρούσα και Ξηροπόταμος. Αναβιώνει επίσης κάθε χρόνο και στη Νίκησιανη του Δήμου Παγγαίου στο νομό Καβάλας.

Στην Νέα Καρβάλη, ανατολικά της Καβάλας, κάθε χρόνο την παραμονή των Θεοφανίων αναβιώνουν τα «Σάγια», ένα έθιμο που τηρούνταν σε όλη την Καπαδοκία.

Το έθιμο αποτελεί μια τελετουργική πράξη με χορό και τραγούδι γύρω από αναμμένες πυρές.

Ένα από τα πιο γνωστά έθιμα των Θεοφανίων, τα «ραγκουτσάρια», αναβιώνει κάθε χρόνο στην πόλη της Καστοριάς, όπου οι κάτοικοι μεταμφιέζονται για να ξορκίσουν το κακό.

Φορούν τρομακτικές μάσκες που έχουν συμβολικό χαρακτήρα και περιφέρονται στους δρόμους κάνοντας εκκωφαντικούς θορύβους με τα κουδούνια τους.

Συνηθίζουν να ζητούν από τον κόσμο την ανταμοιβή τους, επειδή όπως συνηθίζουν να λένε είναι το αντίτιμο για να διώξουν τα κακά πνεύματα.

Το «γιάλα - γιάλα» αναβιώνει στην Ερμιόνη της Αργολίδας πάνω από 50 χρόνια. Ανάλογα έθιμα επιβιώνουν και σε πολλά ψαροχώρια της περιοχής, όπως στο Πόρτο Χέλι και την Κοιλιάδα.

Τα ξημερώματα των Φώτων, τα αγόρια που πρόκειται τη νέα χρονιά να παρουσιαστούν στο στρατό, συγκεντρώνονται, γευματίζουν όλοι μαζί και έπειτα γυρνούν σε όλα τα σπίτια της περιοχής από σοκάκι σε σοκάκι, φορώντας παραδοσιακές ναυτικές φορεσιές και τραγουδώντας το «γιάλα - γιάλα».

Την παραμονή των Φώτων οι κάτοικοι στολίζουν της βάρκες τους με φοίνικες, νεραντζιές και μυρτιές, τις οποίες δένουν στο λιμάνι πριν την καθιερωμένη βουτιά. Στην Λευκάδα τηρείται το έθιμο «των πορτοκαλιών». Οι πιστοί βουτούν στη θάλασσα τα πορτοκάλια που κρατούν στα χέρια τους και τα οποία είναι δεμένα μεταξύ τους με σπάγκο.

Έπειτα τα παίρνουν στο σπίτι τους για ευλογία και αφήνουν ένα από αυτά για ένα ολόκληρο χρόνο στα εικονίσματα του σπιτιού. Πριν την τελετή της κατάδυσης του Τιμίου Σταυρού, ρίχνουν στη θάλασσα τα παλιά πορτοκάλια.

Σε άλλα νησιά, όπως τη Λέσβο, την Ώρα που πέφτουν στη θάλασσα οι βουτηχτάδες για να πιάσουν τον Σταυρό οι γυναίκες παίρνουν με μια νεροκολοκύθα νερό από 40... κύματα. Έπειτα με βαμβάκι που βουτούν σ' αυτό καθαρίζουν τα εικονίσματα - χωρίς να μιλούν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας - και στη συνέχεια ρίχνουν το νερό σε μέρος «που δεν πατιέται» (σε χωνευτήρι εκκλησίας).

Ἄγια Μετέωρα